

**CRIZA REFUGIAȚILOR, O NOUĂ CRIZĂ
ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ -
O ANALIZĂ A PRESEI ROMÂNEȘTI ONLINE**

(Rezumatul tezei de doctorat)

Discursul cu privire la Uniunea Europeană a fost dominat în ultimii ani de multiplele crize care au marcat în mod semnificativ spațiul european: Brexitul, criza datoriilor suverane, conflictele din Ucraina, criza refugiaților, ascensiunea partidelor populiste și popularitatea tot mai mare a discursului cu privire la destrămarea UE. În ciuda tuturor acestor lovituri, atitudinea Comisiei Europene cu privire la avansarea procesului de integrare a rămas proactivă și pozitivă. Ceea ce s-a schimbat a fost modul în care se dorește să se avanseze acest proces. Dacă înainte de alegerile pentru Parlamentul European exista sloganul „This time it's different!” (De data aceasta este diferit!) făcându-se aluzie la creșterea competențelor Parlamentului European, în anul 2017, Jean Claude Juncker vorbește despre o Uniune Europeană cu diferite tipuri de integrare, unul dintre cele cinci scenarii închipuite de Comisia Europeană cu privire la viitorul Uniunii Europene, incluse în Cartea Albă a viitorului Uniunii din martie 2017.

„Cartea albă” privind viitorul Europei a fost prezentată cu ocazia aniversării, la 1 martie 2017, a 60 de ani de la semnarea Tratatului de la Roma, cu puțin timp înainte ca Theresa May, primul ministru al Marii Britanii, să ceară în mod oficial declanșarea articolului 50 din tratat, printr-o scrisoare adresată președintelui Consiliului European, Donald Tusk, în data de 29 martie 2017. Toate acestea după ce în 2015 un număr fără precedent de persoane au traversat ilegal Marea Mediterană din Turcia către Grecia: 885.386 persoane, conform unor cifre raportate de Parlamentul European, la care se

adaugă alte câteva sute de mii care au trecut în Italia, Spania, Malta sau Bulgaria. Majoritatea celor care au ajuns în Grecia au mers mai departe, prin Balcani, către granițele spațiului Schengen, trecând pe teritoriul statelor est-europene, care sunt, totodată, și granița de sud a Spațiului Schengen. Acest traseu a fost urmat în încercarea de a ajunge în țările din nordul UE, considerate a avea nu doar un sistem de acceptare a refugiaților mai primitiv, dar și o economie superioară statelor membre din estul și sudul Uniunii Europene.

Numărul fără precedent de migranți a creat anxietate în state precum Ungaria, Slovenia, Polonia, Cehia, Slovacia, dar și în România și Bulgaria – state care nu sunt cuprinse în spațiul Schengen, dar care se învecinează rutelor pe care migranții le-au ales pentru a ajunge în Spațiul Schengen. Starea de neliniște din statele membre de est a fost amplificată de modul în care presa din aceste țări a prezentat evenimentele, care s-au precipitat la finele anului 2015. Faptul că instituțiile Uniunii Europene au reacționat cu greu „crizei refugiaților” nu a făcut decât să amplifice mesajul negativ din sfera publică. Mai mult, măsurile pe care statele membre le-au luat individual pentru a soluționa problema aceasta au creat diviziune în cadrul Uniunii.

Una din măsurile cele mai controversate luate de unele state membre și cel mai amplu discutate în spațiul public a fost ridicarea de garduri la granițele naționale. Concomitent, au fost reintroduse, de către șapte state membre UE din Spațiul Schengen, controalele la granițele naționale. Astfel de măsuri au pus sub semnul întrebării însuși spațiul liber, acea Uniune fără granițe care redevenea abrupt divizată. Dar modul în care statele naționale au răspuns crizei a fost o consecință a întârzierii unei poziții din partea instituțiilor europene. Deși conflictele din Primăvara Arabă, ca și războaiele din Orientul Mijlociu, se petrec în vecinătatea Uniunii Europene, exprimarea cel puțin a unor poziții cu privire la aceste conflicte a fost fragmentată și, prin urmare, diluată. Fragmentată, pe de o parte, între instituțiile europene și cele naționale și, pe de altă parte, între diferitele instituții și servicii din cadrul Uniunii Europene care sunt implicate într-un fel sau altul în politici și acțiuni ce vizează politica externă a Uniunii Europene. În acest context, s-a evidențiat nu doar încetineala cu care Uniunea a răspuns acestor conflicte, ci și segmentarea discursului de politică externă al UE. Un exemplu în acest sens este faptul că, deși în 2010 a fost lansat Serviciul European de Acțiune Externă („European External Action Service” – EEAS), Comisia Europeană își păstrează

îndatoririle cu privire la instrumentele financiare pe care Uniunea Europeană le utilizează în relațiile externe (Bicchi, 2014, p. 320). Efectele acestei fracționări au avut repercursiuni în primul rând asupra statelor din sud (Italia, Spania, Malta, Bulgaria), dar cu predilecție asupra Greciei, stat membru și așa aflat într-o stare fragilă după criza economică și financiară. Tot de la acestea, precum și de la statele de la estul graniței Spațiului Schengen, conform Regulamentului de la Dublin, restul statelor membre UE au așteptat să preia și să găzduiască toți migranții sosiți ilegal în UE prin traversarea graniței de sud a Uniunii.

Lucrarea punctează sumar, în primul capitol, contextul declanșării Primăverii Arabe, câteva aspecte legate de modul în care state precum SUA și Marea Britanie au intervenit în Orientul Mijlociu, mai exact războiul din Irak și cum intervenția din Irak a declanșat în acest spațiu conflicte interne, cu caracter etnic și religios, pentru obținerea puterii politice, precum și o scurtă retrospectivă a peisajului politic din Orientul Mijlociu și Nordul Africii ca urmare a Primăverii Arabe. Capitolul se încheie cu o secțiune în care este detaliat modul în care UE a fost pregătită din punct de vedere instituțional să răspundă evenimentelor din vecinătatea sa, odată cu declanșarea Primăverii Arabe.

La scurt timp după declanșarea conflictelor în Orientul Mijlociu și Nordul Africii, acestea au fost denumite „Primăvara Arabă”, făcându-se aluzie la mișcări revoluționare din Europa, care au dus la transformări radicale, precum Revoluția din 1848 sau Primăvara de la Praga. Sub influența opiniilor care vedeau în conflictele din Nordul Africii și din Orientul Mijlociu începutul unor mișcări revoluționare democratice, mulți analiști s-au grăbit să identifice punctul zero al acestor mișcări.

La nivel regional, situația din lumea arabă a fost și este un amalgam complex de frământări. Ceea ce pare să fi caracterizat, cel puțin în trecut, lumea arabă, subliniază Gregory Gause III (2011, p. 82), „era prezența unor regimuri nedemocratice” considerate de către cercetători, printre care și Gregory Gause, a fi „o opțiune viabilă pentru stabilitatea regiunii”. Această viziune a fost pusă la îndoială odată cu declanșarea evenimentelor din Primăvara Arabă.

Puterea „regimurilor autocrate” a putut fi menținută în regiune, în primul rând, prin forță coercitivă (Gause III, 2011). Manifestările lor cele mai clare au fost legate de „controlul statal asupra economiei”, precum și de impunerea „unui complex de măsuri de securitate militară” (Gause III, 2011, p. 88), metode care, pe termen lung, nu au reușit să asigure un climat politic și economic durabil în regiune.

Una dintre marile probleme care s-au evidențiat, în acest context, este cea a schimbărilor demografice. Este vorba despre o creștere a segmentului de populație de până în 25 de ani, care a generat o creștere a forței de muncă într-un ritm care a depășit creșterea numărului locurilor de muncă (Malik, 2014). Creșterea demografică a fost coroborată și cu o creștere a nivelului de educație în rândul populației (Campante & Chor, 2012, p. 168). Problemele economice își au originea în controlul statal asupra economiei. Din acest punct de vedere, Malik și Awadallah (2013) consideră că „absența unui sector privat independent, competitiv și integrat în piața globală este o marcă distinctivă a lumii arabe.” Lumea arabă a creat un mediu care, prin controlul economiei centralizate și prin bariere economice restrictive, a dus la nașterea unui sistem economic apartheid, care a împins spre marginalizare atât oameni, cât și companii (Malik & Awadallah, 2013, p. 310). Opoziția față de sistemul corupt a venit din „social media”, înlocuind astfel spațiul tradițional al presei, care era supusă presiunilor cenzurii (Howard & Hussain, 2013, p. 19). Așa a luat naștere un nou spațiu de documentare și dezaprobare a corupției și a abuzurilor regimurilor care a avut ca efect erodarea „tabuului cu privire la criticarea autorității” (Howard & Hussain, 2013, p. 39).

Există în regiune o variabilă care dă lumii arabe o conotație aparte și anume perspectiva asupra religiei. Faptul că religia a jucat un rol în Primăvara Arabă este de necontestat (Benhabib, 2011; Hoffman & Jamal, 2014; Stepan & Linz, 2013). Fie că vorbim despre faptul că cei mai mulți dintre participanți erau musulmani pioși care au luptat cot la cot cu persoanele seculare, stângiști, naționaliști și non-musulmani, și mulți dintre protestatari au fost văzuți „manifestând ritualic” (e.g. rugându-se pe strada sau în piețe), folosindu-se de momente religioase (e.g. Vinerea) și locuri (e.g. moschei) (Bayat, 2013, p. 590). Fie că discutăm despre distincțiile etnice din spațiul „lumii arabe”. Ne referim aici, în primul rând, la neînțelegerile dintre islamiștii sunni și shia și, în al doilea rând, la celelalte grupuri etnice religioase, care, deși mai mici, s-au dovedit adesea

extrem de active, atât în conflictele teritoriale, cât și în cele politice (spre exemplu kurzii) din Orientul Mijlociu, dar și din Nordul Africii.

Pe de altă parte, una din criticile pe care le putem aduce, parțial, literaturii care analizează Primăvara Arabă este lipsa unor perspective care depășesc sfera regională și care analizează realitatea specifică fiecărei țări din regiune. Nu trebuie să uităm că perspectiva romantică a unui „sentiment pan-arab” (vezi: Gause III, 2011, p. 88) a fost una eronată. Acest lucru nu neagă faptul că, în privința cauzelor care au dus la declanșarea evenimentelor violente din statele din Nordul Africii și Orientul Mijlociu, din 2011 și după, au existat similitudini. Dar, trebuie să avem în vedere, în orice fel de demers, cel puțin, distincțiile etnice din spațiul „lumii arabe”. Așa cum ar fi trebuit să se întâmple și în cazul irakului, unde s-a pornit de la o serie de asumții greșite și viziuni eronate despre societatea irakiană așa cum reiese din „raportul Chilcot”, raportul final al „Anchetei Irak” („Iraq Inquiry”), inițiată de primul ministru al Marii Britanii (2007-2010), Gordon Brown.

O viziune greșită care a înglobat perspectiva unei societăți irakiene modernizate la nivel de stat și al politicilor, un stat în care clasa de mijloc transcende diviziunile impuse de religie și ignoră diferențele etnice, un stat care a investit în educație, sănătate și servicii publice (Stansfield, 2009, p. 3). O viziune pe care ”Coalition Provisional Authority” – CPA, organ stabilit după invazie în Irak „cu scopul de a exercita temporar putere de guvernare, la nevoie să mențină un climat de securitate, să faciliteze ajutorul umanitar și să elimine armele de distrugere în masă” (Negroponte & Greenstock, 2003), a „romantizat-o” prin prisma „trecutului glorios” și, crede Gareth Stansfield (2009, p. 4) și au atribuit istoriei statului modern Irak un sentiment de unitate și identitate civică fără a se raporta realist la trecutul sectarian, care a fost un factor important în politica irakiană de-a lungul secolelor.

Rămâne de văzut în ce formă se va materializa și mai ales stabiliza puterea regimurilor din statele Primăverii Arabe, dacă ea va căpăta conotații religioase, dacă va cădea, din nou, în sfera autoritarismului sau dacă viziunea care închipui un nou pas al democratizării (Stepan & Linz, 2013, p. 20), se va materializa. Căci în Tunisia, post Primăvara Arabă, există un partid islamic la guvernare, Ennahda. Acesta, împreună cu partidul Nidaa Tounes, au câștigat majoritatea în parlament, în alegerile din 2014, după

ce, în 2011, Ennahda câștigase 40% din locurile în noua „Constituent Assembly of Tunisia” (al-Majlis al-Waṭanī at-Ta’sīsi) (Bayat, 2013, p. 592). La fel, în Maroc cel mai mare număr de locuri în parlament, după Primăvara Arabă, a fost obținut de „Islamic Justice and Development Party” (Akabar n Tanezzarfut d Taneflit) (Bayat, 2013, p. 592). În Egipt, partidele „Muslim Brothers” (Gammā‘at al-’iḥwān) și salafiții, partidul Hizb al-Nūr, au obținut 60% din locurile din Parlamentul Egiptean. Muhammad Morsy, liderul partidului „Muslim Brothers”, a fost ales președinte până la lovitura de stat (*coup*) din 2013 care l-a instituit în 2014 ca președinte pe Abdel Fattah el-Sisi. Acesta a pornit un război împotriva membrilor „Muslim Brothers” (Encarnación, 2013; Trager, 2015).

Un pas important în direcția unei democrații sănătoase ar fi separarea celor două puteri, cea religioasă și cea guvernamentală, cred Stepan și Linz (2013). Pentru ca acest lucru să devină un țel realizabil trebuie să se admită în prealabil și să se acționeze în contextul acestor realități din lumea arabă. Lucru care până acum nu a fost realizat. Ceea ce ne sugerează lipsa de înțelegere a acestor forțe etnice și religioase din lumea arabă mai ales în contextul absenței pregătirii comunității internaționale pentru pasul doi al „intervențiilor”, „misiunile de menținere a păcii”, din regiune.

Uniunea Europeană a fost surprinsă de Primăvara Arabă în faza inițială a stabilirii Serviciului European de Acțiune Externă („European External Action Service”-EEAS), care urma să se ocupe de politici externe și de securitate comune, conform Tratatului de la Lisabona, care a intrat în vigoare în decembrie 2009. Urgența stabilirii acestui Serviciu era evidentă, UE confruntându-se cu o serie de crize: (i) Primăvara Arabă; (ii) conflictele militare din estul Ucrainei (2012), care au dus la anexarea Crimeii de către Rusia în 2014, precum și la o „criză profundă” în relațiile cu Rusia (inclusiv o criză a energiei); (iii) criza din Siria; (iv) și nu în ultimul rând creșterea amenințării teroriste, mai ales după atacurile de la Paris, din 2015. Acestea crize au perturbat în fapt procesele inițiale de dezvoltare a unei politici externe și de securitate în Uniunea Europeană (Wesselink & Boschma, 2016, p. 11). Uniunea Europeană s-a concentrat asupra unor politici de încurajare a reformei în statele din Primăvara Arabă, rezumată pentru prima dintre cele trei comunicări, de Catherine Ashton „în cei trei M”: bani („money”), mobilitate („mobility”) și acces la piețe

(„market access”), cea de-a doua întărește dispozițiile celei dintâi și faptul că ajutorul UE este condiționat, iar cea de-a treia prevede susținerea dezvoltării democrației, a creșterii economice și dezvoltarea instituțională (în Bicchi, 2014, p. 323). Aceste politici se adaugă ENP („European Neighbourhood Policy” – „Politica europeană de vecinătate-PEV”). Și, dacă acceptăm că din punct de vedere instituțional Uniunea Europeană a reușit să își unifice mesajul într-o singură voce (Börzel & Hüllen, 2014, pp. 1039-40), statele din vecinătatea UE vor fi reticente în a adopta programul de reforme propus de UE deoarece ar însemna „transformări costisitoare” pentru a schimba *status quo*-ul. Acest lucru poate crea o imagine de ineficiență a politicilor UE, căci cu cât o țară este mai puțin democratică cu atât mai puțin eficiente vor părea politicile UE. Astfel, se creează un cerc vicios în care și UE va ezita în a negocia pentru a depăși astfel de impedimente și statele ENP vor fi rezervate în a adopta politicile propuse de UE (Börzel & Hüllen, 2014, p. 1042).

Cel de-al doilea capitol debutează cu o analiză secundară de date, care reunește cel puțin trei perspective instituționale – IOM; UNHCR și FRONTEX – cu privire la numărul de persoane care au trecut granița Uniunii Europene în mod ilegal în 2015. Acest studiu oferă o imagine incipientă cu privire la securitatea granițelor UE în momentul declanșării „crizei refugiaților”, politicile de primire a migranților de către UE și la forțele implicate în gestionarea unor situații precum criza refugiaților, perspectivă care completează tabloul cu privire la capacitatea Uniunii Europene de a soluționa probleme de politică de vecinătate și securitate deschisă la sfârșitul capitolului unu. Capitolul mai include și cu o analiză a modului în care libera circulație a fost reconfigurată de criza refugiaților, în spațiul Uniunii Europene și, în special, în Spațiul Schengen. O altă secțiune a capitolului se apleacă asupra situației Italiei, care s-a confruntat încă din 2011 cu o creștere a migrației după declanșarea Primăverii Arabe, un semnal de alarmă pe care Uniunea Europeană l-a ignorat bazându-se pe politicile existente în acel moment cu privire la migrație și securitatea granițelor UE. Penultima parte a capitolului doi urmărește firul deciziilor pe care Bruxelles-ul le-a luat pe parcursul anului 2015 și o retrospectivă a Regulamentului de la Dublin. Capitolul este încheiat de soluția propusă de Comisie pentru aplanarea crizei refugiaților, respectiv Acordul cu Turcia.

La sfârșitul anului 2015 în 38 de țări europene s-au depus peste 2 milioane de cereri pentru azil, de aproape trei ori mai multe cereri decât în anul 2014. Conform raportului UNHCR „Global Trends. Forced Displacement in 2015” („Tendințe globale. Dislocarea forțată în 2015”) (United Nations High Commissioner for Refugees, 2016, p. 35). Potrivit aceluiași raport UNHCR din cei peste 2 milioane de solicitanți de azil, mai mult de 1,2 milioane au ajuns în Uniunea Europeană, iar statele membre care au primit cele mai multe cereri de azil (aproape 50%) au fost Germania și Suedia. În anul 2015, Germania a fost țara din UE care a primit cele mai multe cereri de azil, mai exact 441.900 de cereri, mult mai mult de dublu față de anul 2014, când au fost înregistrate 173.100 de cereri de azil în această țară (United Nations High Commissioner for Refugees, 2016, p. 38). În Germania, cererile de azil au fost într-o continuă creștere în ultimii opt ani. Cât privește topul țărilor de origine a refugiaților, acestea sunt Siria și Afganistan, urmate de țări din Africa, precum Somalia, Sudanul de Sud, Sudan etc.

FRONTEX identifică într-unul din rapoartele sale, respectiv în raportul „Annual Risk Analysis 2015” („Analiză anuală de risc 2015”) ca „rădăcinile” creșterii numărului trecerilor ilegale a graniței Uniunii Europene sunt „luptele din Siria” care „au dat naștere celei mai grave crize a refugiaților de la al Doilea Război Mondial” (Frontex, 2015, p. 17). Așa cum arătau datele UNHCR același lucru se reflectă și în numărul total de refugiați. Raportul FRONTEX „Annual Risk Analysis 2015” („Analiză anuală de risc 2015”) identifică și opt (8) rute de deplasare către Uniunea Europeană: ruta Mediterana de Est, ruta Balcanii de Vest, ruta Mediterana Centrală, rută circulară din Albania în Grecia, ruta Mediterana de Vest, ruta granița de est, ruta Africa de Vest și nu în ultimul rând ruta Marea Neagră. Potrivit UNHCR, cea mai dramatică schimbare s-a produs pe ruta Balcanii de Vest, care a înregistrat în 2015 o creștere a numărului de persoane care au trecut ilegal granița UE între punctele de trecere a frontierei față de anul precedent de 1.662,00%. A doua cea mai semnificativă rută este cea din zona Mediteranei de Est unde în 2015 s-a înregistrat o creștere cu 1.642,00% a numărului de persoane care au trecut ilegal granița UE între punctele de trecere a frontierei față de anul 2014.

Confruntate cu un număr fără precedent de migranți, majoritatea statelor afectate au adus modificări în legislația națională. Conform raportului IOM „Mixed Migration

Flows in the Mediterranean and Beyond. Compilation of available data and information. Reporting period 2015”, Bulgaria a înființat în luna februarie 2015 „The National Council for Migration and Integration” („Consiliul național pentru integrare și migrație), Grecia a modificat legea cu privire la acordarea cetățeniei astfel încât copiii care frecventează școala primară și ai căror părinți au locuit pe teritoriul Greciei legal, vreme de cel puțin cinci ani, pot primi cetățenie (IOM, 2015, p. 9). În Ungaria s-au adus mai multe amendamente legii care reglementează azilul politic, în sensul că în septembrie 2015 Serbia a fost desemnată „țară terță sigură”, creându-se astfel posibilitatea ca Ungaria să respingă cererile de azil venite din partea persoanelor care au tranzitat Serbia în drum spre Europa de Vest. În septembrie 2015, Croația înființează „Activity Coordination Headquarters” („Centrul de coordonare a activității”) menit să ajute la o mai bună gestionare a situației migranților (IOM, 2015, p. 15). În Slovenia, legea privind apărarea națională este amendată acordându-se forțelor armate atribuții în ceea ce privește protejarea granițelor, asigurarea securității la frontiere și în centrele de primire și cazare și sprijinirea poliției la nevoie (IOM, 2015, p. 16).

Numărul fără precedent de persoane în căutare de refugiu a creat un climat de neliniște, mai ales în țările care nu s-au mai confruntat în istoria lor recentă cu un astfel de fenomen. Astfel se justifică măsurile luate de guvernele statelor menționate mai sus, care, după cum se poate observa, se adresează în special securizării granițelor și nu identificării de soluții pe termen lung și cu caracter integrat, care să rezolve problemele la nivel global și nu la nivel local. Măsura închiderii granițelor, pe care multe dintre statele din zona Europei Centrale, inclusiv statele membre UE de la granița de sud a spațiului Schengen au implementat-o, nu a oprit influxul de migranți care își făceau drum spre Europa de Vest traversând Marea Mediterană.

Ca urmare a fenomenului migrației, începând cu luna septembrie a anului 2015, șapte state membre ale Uniunii Europene au reinstituit controalele la granițe: Belgia, Danemarca, Germania, Ungaria, Austria, Slovenia și Suedia (Parlamentul European, 2016, p. 2). Închiderea granițelor în interiorul spațiului Schengen a fost unul din semnele cele mai importante ale diviziunii create de „criza refugiaților”. În decembrie 2015 Comisia Europeană propunea amendarea Codului Frontierelor Schengen în sensul verificării tuturor cetățenilor statelor membre la intrarea și la ieșirea din spațiul

Schengen, precum și al verificării cetățenilor țărilor terțe la ieșirea din spațiul Schengen (Comisia Europeană, 2015). Comisia Europeană și-a justificat propunerile menționate mai sus astfel: „Această propunere reprezintă o reacție la intensificarea amenințărilor teroriste în Europa...”. Criza refugiaților din 2015 a schimbat mult peisajul în ceea ce privește protecția migrantilor în statele membre UE în sensul că în anul 2015 statele membre UE care au fost nevoite să asigure efectiv protecție migrantilor s-au diversificat (de la state cunoscute în mod tradițional ca fiind primitoare față de migranți, de exemplu Suedia sau Germania, la state precum Ungaria).

În primii ani ai Primăverii Arabe, Italia a resimțit o presiune din cauza numărului crescând de refugiați. UNHCR recunoaște că Italia a făcut eforturi apreciabile pentru a salva viețile migrantilor care s-au aventurat în traversarea Mării Mediterane (UNHCR, 2013). O operațiune notabilă a fost inițiativa autorităților italiene, denumită „operațiunea Mare Nostrum”. Au fost îndeplinite 421 de misiuni în timpul cărora au fost salvați 150.810 migranți, 5 nave mamă au fost confiscate și 330 de traficanți au fost aduși în fața justiției (Marina Militare, n.d.). O mai bună comunicare între instituțiile UE și autoritățile statelor membre, centrale și locale, precum și acordarea de sprijin pentru soluționarea acestor crize regionale ar fi putut însemna o Uniune mai pregătită pentru dezastrul din Marea Mediterană din anul 2015. Problemele întâmpinate sunt probleme pe care FRONTEX le semnalase în rapoartele sale anuale „Annual Risk Analysis” („Analiză anuală de risc”)

În acest context pe data de 9 septembrie 2015 Comisia Europeană adăuga „Agendei europene cu privire la migrație” următorul set de măsuri (vezi Consiliul European, 2015): propunere pentru relocarea de urgență a 120.000 de persoane din țările de frontieră ale UE; un mecanism permanent de relocare pentru toate statele membre; o politică de returnare mai eficientă; un ghid al achizițiilor publice pentru măsurile de sprijinire a refugiaților; măsuri care privesc dimensiunea externă a crizei refugiaților; un fond fiduciar pentru Africa. Toate aceste puncte propuse nu se adresau în mod direct rezolvării problemelor din Mediterana de Est, Balcani și Europa Centrală. Aceste probleme au fost discutate în mod direct abia în cadrul unei serii de întâlniri ce au avut loc spre sfârșitul lunii septembrie a anului 2015. Dintre acestea, enumerăm întâlnirea

miniștrilor de interne din cadrul JAI din data de 22 septembrie 2015, în care se votează „cotele obligatorii”.

În data de 29 noiembrie 2015 liderii statelor membre UE s-au întâlnit la Bruxelles cu reprezentatul Turciei, primul ministru Ahmet Davutoğlu. Cu ocazia acestei întâlniri s-a convenit să se dea un nou impuls procesului de aderare a Turciei și să se adopte un plan de acțiune comun pentru gestionarea „crizei refugiaților”. Ca urmare a eforturilor FRONTEX și ale Turciei, care a demarat aplicarea unor măsuri pentru a-și îndeplini obligațiile asumate prin „Acordul UE-Turcia” din data de 29 noiembrie 2015, numărul persoanelor care traversează Marea Mediterană a scăzut, mai ales în anul 2016, până la 366.350 persoane (conform IOM, 2016).

Cel de-al treilea capitol urmărește contextul politic din Uniunea Europeană, anterior declanșării crizei refugiaților, în special două fenomene care s-au evidențiat: euroscepticismul și populismul. Într-o primă secțiune a capitolului sunt reunite teorii cu privire la euroscepticism, unul din fenomenele cel mai des legate de contestarea Uniunii Europene, chiar și în perioadele de prosperitate. Cea de-a doua reunește teorii cu privire la unul dintre cele mai disputate concepte în ultimii ani, populismul, pentru ca cea de-a treia secțiune să reunească câteva teorii cu privire la conexiunile evidențiate de cercetarea academică dintre cele două concepte, euroscepticismul și populismul. Secțiunea finală include o perspectivă sumară a modului în care formațiunile politice din Uniunea Europeană, care au fost catalogate ca încadrându-se în unul dintre cele două concepte sau chiar în ambele, au evoluat din punct de vedere electoral în ultimii ani. Acest demers este important deoarece cele două fenomene s-au amplificat în anii de după criza din 2008, jucând un rol extrem de important în peisajul politic marcat de criza refugiaților și după aceasta.

Încercările de clarificare conceptuală cu privire la atitudinile față de integrarea europeană au fost numeroase. Cele enumerate în prezenta lucrare sunt doar o foarte mică parte din studiile dedicate acestei teme, care se concentrează în primul rând pe definirea euroscepticismului în contextul procesului de integrare europeană. Așa cum Trezn și de Wilde (2009) propun ca studiul euroscepticismului să fie un demers multilateral care vizează atât conținutul, performanțele acestuia, cât și popularitatea sa în diferite medii și contexte.

Un fenomen care nu trebuie trecut cu vederea este asocierea tot mai frecventă a euroscepticismului cu populismul, asociere care se conturează în contextul multiplelor crize ale spațiului comunitar, unde tot mai des își fac simțită prezența o serie de voci cu un discurs care depășește sfera ideilor eurosceptice, oricum am descrie-o, traversând într-un discurs protest, anti UE, care oglindește ceea ce cercetătorii văd ca o exploatare a clivajului existent între opiniile electoratului european și, pe de altă parte, a modului în care este politizată la nivel național problematica integrării europene (Leconte, 2015, p. 256). Aici putem integra și apariția și evidențierea a ceea ce cercetătorii denumesc actorii politici întreprinzători, folosind cuvântul „entrepreneurship”, (Hobolt & de Vries, 2016b; Leconte, 2015) pentru a descrie un grup din sfera politică, care, profitând de contextul nefavorabil creat, exploatează acest tip de poziție față de integrarea europeană. De aceea, Hobolt și de Vries (2016b, p. 425) semnalează nevoia de a înțelege mai bine legătura dintre contestarea Uniunii Europene și alte subiecte, cum ar fi atitudinile anti-imigrație și anti-austeritate, în context electoral, și mai ales în contextul fragilizării uniunii politice. Cécile Leconte (2015) face o conexiune între cele două numindu-le „noțiuni polemice”, disfuncționalități ale democrației, care ne permit să facem legătura între dimensiunea națională și cea europeană a acelei laturi protestatate a politicii („protest-based politics”).

Ceea ce observă Mudde (2015), este că: (i) în cinci state UE partidele populiste sunt cele mai puternice (Grecia, Ungaria, Italia, Slovacia și Elveția), (ii) în trei dintre statele UE partidele populiste au obținut majoritatea voturilor (Ungaria, Italia și Slovacia), (iii) populaștii se află la guvernare în alte șapte state UE (Finlanda, Grecia, Ungaria, Lituania, Slovacia, și Elveția) și că (iv) în șase state UE un partid populist este un partid consacrat pe scena politică națională (Ungaria, Italia, Lituania, Polonia, Slovacia și Elveția). Nu putem nega că, în combinație cu multiplele crize din spațiul european (e.g. criza economică, criza datoriilor suverane și chiar criza legată de deficitul democratic), nu numai partidele populiste, ci și ideile populiste au căpătat amploare. Problema se pune în termenii: de a fi sau de a nu fi la guvernare în guvernele naționale, de a fi de dreapta sau de stânga, de poziționare a actorilor populaști în spectrul partidelor populiste (în acest context, Mudde spunea că nu este vorba în sine despre atitudini, ci mai degrabă despre temele pe care acești actori le abordează) și de poziționare în Parlamentul European și, mai ales, față de procesul integrării europene.

Cu toate acestea, cercetătorii sunt de acord că acest tip de formațiuni sunt caracterizate de volatilitatea, atât a electoratului acestora (Taggart, 2000, p. 76), cât și a durabilității puseurilor de popularitate (vezi: Hobolt & de Vries, 2016a, p. 14; Mudde, 2014, p. 98 și nu numai).

Cel de-al patrulea capitol al lucrării se concentrează pe trei momente importante pentru Uniunea Europeană, care au dus la transformarea viziunii asupra viitorului UE sau chiar transformări structurale. Acestea sunt strâns legate și de euroscepticism ca fenomen de contestare al UE, precum și de evidențierea populismului în stațiul politic european, ca efect al deficitului democratic în Uniunea Europeană. Prima secțiune a capitolului urmărește o serie de teorii care au în centru procesul de democratizare din UE, în anticiparea celui de-al doilea subcapitol care conturează modul în care alegerile pentru Parlamentul European din 2014 au transformat distribuția puterii decizionale în UE și modul în care electoratul a perceput această schimbare. Cea de-a treia parte a capitolului se întoarce în timp înainte de alegerile din 2014, la criza din Grecia, care a fost unul din momentele esențiale, care au dus la scăderea nivelului de încredere în UE. Capitolul se încheie cu o scurtă incursiune în mecanismele care au dus la Brexit.

„Deficit democratic” a devenit un subiect important în cercetarea integrării europene, captând interesul unui număr însemnat de cercetători (Follesdal & Hix, 2006; Moravcsik, 2003; Spanje & de Vreese, 2011; Vries, Edwards, & Tillman, 2010). Deficitul democratic rămâne o constantă în UE și o problemă centrală în procesul de integrare europeană. Încercările de traversare a numeroaselor crize care bântuie spațiul Uniunii de la declanșarea crizei economice începe să fie pentru cei mai pesimiști un efect de domino care așteaptă să se declanșeze și fiecare nouă eroare este atent evaluată și, inevitabil, asociată întrebării „Este acesta începutul sfârșitului?”.

Uniunea Europeană s-a dovedit a fi un spațiu propice politizării, însă nu și creării unei întrebări de tip politic. Alegerile din 2014 promiteau să fie altfel, prin intrarea în vigoare a prevederilor Tratatului de la Lisabona. „Europa” ar fi trebuit să joace un rol mai important în aceste alegeri. Parlamentul European – de după alegerile din mai 2014 – urma să aibă putere legislativă mai mare, într-o serie de aspecte ce privesc integrarea europeană atât din punct de vedere politic, cât și economic, respectiv: să reglementeze piața unică, să schimbe politica UE cu privire la libera circulație, să

aducă amendamente și să aprobe bugetul anual, să reformeze Politica Comună cu privire la agricultură, să ratifice sau să respingă acordul privind comerțul liber între UE și SUA și să verifice modul de implementare a „Pactului bugetar”, precum și alte prevederi noi cu privire la guvernarea zonei euro (Hix, 2013) Pe lângă creșterea puterii în aceste domenii, Parlamentul urma să „aleagă” oficial pe următorul președinte al Comisiei (Hix, 2013).

În cele din urmă trebuie remarcat faptul că, pașii făcuți în alegerile din 2014 în ceea ce privește avansarea democrației europene nu au avut consecințe radicale. Sigur, este posibil ca aceste efecte să fi fost potențate și de efectele stăruitoare ale crizei economice și financiare, dar și ale sentimentelor eurosceptice acumulate în ani de zile în care deficitul democratic a fost un laitmotiv al integrării europene. Acest gen de atitudini au fost promovate și în spațiul public, probleme cu privire la crizele structurale ale Uniunii Europene fiind dezbătute deschis, poate, la adăpostul ideii că subiectele europene sunt preferate mai ales de elite, respectiv de un grup restrâns. Un astfel de subiect a fost și ieșirea Greciei din zona euro și chiar din UE. Subiectul a căpătat amploare, mai ales în contextul protestelor de stradă din Grecia, din perioada debutului crizei datoriei suverane. Pe acest fundal, discursul public, atât cel din spațiul european, cât și din arena internațională, a vehiculat nenumărate reprezentări și modele ale crizei financiare și socio-politice, propunând numeroase soluții și potențiali vinovați. (Wodak & Angouri, 2014, p. 417) Grecia a fost văzută ca victimă în fața debitorilor care doreau implementarea unor măsuri mult prea drastice de austeritate, dar și ca vinovat, respectiv ca un exemplul negativ al UE, care a mințit și acum plătește pentru deciziile luate. Discursul public trece destul de brusc de la prezentarea Greciei ca fiind pe punctul de a părăsi zona euro la Grecia ca poveste de „succes” (Wodak & Angouri, 2014, p. 419). Această lipsă de consistență în discursul public este o reflexie a lipsei de coerență decizională între cele trei instituții implicate în coordonarea eforturilor de susținere a Greciei: CE (Comisia Europeană), BCE (Banca Centrală Europeană) și FMI (Fondul Monetar Internațional).

Într-un articol din Financial Times, publicat în aprilie 2016, Peter Spiegel, descrie *status quo*-ul Greciei începând cu un împrumut de 13 miliarde de euro acordat Greciei în 2015 în schimbul unui pachet de reforme cu privire la taxe și pensii,

considerat un pas menit să amâne luarea unor decizii până la prima evaluare trimestrială. În același timp, Grecia, sub orânduirea lui Tsipras, a fost prima țară dezvoltată care nu a reușit să își plătească obligațiile către FMI. Astfel, FMI a hotărât să aștepte să se convingă de faptul că Tsipras se va ține de angajamentele luate înainte să mai adauge împrumuturilor deja acordate. Concluziile lui Peter Spiegel nu sunt liniștitoare întrucât primul trimestru s-a transformat în două trimestre adiționale, FMI a cerut o restructurare a datoriei grecești și o scădere a target-ului pentru surplusul bugetar, Germania a hotărât că nu este nevoie de o scutire de datorii, iar Tsipras „a revenit la atitudinea sa defensivă și furioasă, militând împotriva forțelor din afară.” (Spiegel, 2016). Pe lângă această criză a datoriilor, Grecia este un actor important în criza refugiaților. În 2015, conform UNHCR, 856.723 de persoane au sosit prin Marea Mediterana, pe teritoriul Greciei (UNHCR, 2015). Crizele Uniunii par să se înghesuie pe teritoriul unui singur stat membru, pentru unii emblematic cu privire la soarta UE, pentru alții rezultatul unor decizii nechibzuite, dar, cu siguranță, o oportunitate pentru Uniunea Europeană să dovedească solidaritate. Această solidaritate trebuie să se înfățișeze nu numai din punct de vedere economic, ci și prin adoptarea unor reforme viabile pentru salvarea Greciei ca țară membră a zonei euro.

Posibilitatea unui Grexit a fost intens discutată, încă de la începutul crizei datoriilor suverane. Ceea ce este mai grav este că, deși ECB se angaja, prin vocea lui Mario Draghi, în 2012, să facă „orice este nevoie” să salveze moneda euro (Draghi, 2012), discuțiile legate de un posibil Grexit s-au perpetuat până în 2016. Un astfel de discurs poate avea consecințe negative asupra unei piețe care se zbate în incertitudine, deși ar trebuie să dea investitorilor sentimentul că viitorul său, al Greciei, în zona euro, este asigurat, că BCE este dispusă să investească în obligațiuni de stat grecești. Și toate acestea doar pentru a spera că va putea reîncepe vânzarea de obligațiuni de stat, în următorii 2 ani, luând astfel drumul redresării economice (Moore, 2016).

În același context al apartenenței la UE, Marea Britanie este prima și singura țară (European Parliament Think Tank, 2016, p. 6) care a organizat un referendum cu privire la păstrarea statutului de membru în CEE – în 1975. Deci, referendumul organizat în 2016 nu este prima consultare a guvernului cu cetățenii în privința apartenenței la UE. Diferența este că, în 1975, cetățenii britanici au optat să rămână

membri CEE cu o pondere de 67% și cu o prezență la urne de 64%, (European Parliament Think Tank, 2016, p. 6) spre deosebire de 2016, când cetățenii britanici au optat să părăsească Uniunea Europeană cu o pondere de 52% și o prezență la urne de 72%. Marea Britanie este singura țară membră a Comunității Europene care a ținut un referendum cu privire la apartenența la CEE, dar, iată, și prima care a ținut două referenduri cu această temă, a apartenenței la UE. Explicația oferită de Glencross (2015, p. 305) pentru organizarea referendumului din 1975 este aceea a idealului „excepționalismului Britanic” (în engleză: „British exceptionalism”). O atitudine care, spune autorul, este descrisă perfect de vorbele lui Winston Churchill: „*we are in Europe, but not of it*” („Suntem cu Europa, dar nu suntem parte din ea”). Și dacă vorbele lui Winston Churchill par a fi un ecou îndepărtat al istoriei, Glencross (2015, p. 305) îl citează și pe William Hague, prim-secretar de stat în perioada 2010-2015, care spunea că: „*Britain should be in Europe, but not run by Europe*”. („Marea Britanie ar trebui să fie în UE, dar nu condusă de UE”) Referendumul este în acest context o „extensie” a acestui spirit excepționalist care exclude ideea unui angajament normativ față de UE și care evocă superioritatea britanică (Fernando Mendez et all. (2014) în Glencross, 2015).

Rezumând, votul Brexit este un deznodământ nefericit al crizelor care au erodat idealul unității și prosperității Uniunii, iar Uniunea Europeană, dincolo de multiplele situații complexe care încă nu și-au găsit rezolvarea, va trebui să redefina incoscă relațiile cu UK. Acest proces va include cel puțin două etape. Una în care UE va trebui să aplice articolul 50 al Tratatului de la Lisabona - o etapă în sine complexă și care ar putea avea efecte neașteptate având în vedere că este prima dată când se aplică - și cea de-a doua etapă, în care Marea Britanie și UE vor trebui să negocieze un acord de cooperare. Jean Claude Juncker a fost foarte ferm în această privință, la fel și cu privire la respectarea celor patru libertăți ale Uniunii Europene, libera circulație a mărfurilor, a persoanelor, a serviciilor și a capitalului, în schimbul accesului la piața liberă din Uniunea Europeană.

Cel de-al cincilea capitol reunește câteva concluzii cu privire la faptul că Uniunea Europeană este într-o ipostază fragilă deoarece, în ultimii ani, diferite „crize” – de legitimitate, de comunicare, economice – par să se țină lanț. Exista astfel un șir de

evenimente care pun sub semnul întrebării însăși unitatea acestui spațiu, care a reușit să își asigure pentru o perioadă de timp o oarecare prosperitate, dar care, la prima lovitură, a început să se clatine. Votul din Marea Britanie, deși nu a fost un vot de blam în mod special pentru Uniunea Europeană, ci a fost, mai degrabă, atribuit „excepționalismului Britanic” (Fernando Mendez et all. (2014) în Glencross, 2015), trebuie să fie un semnal de alarmă pentru instituțiile Uniunii Europene, fiind un indiciu al deconectării cetățenilor din spațiul Uniunii de idealul identității europene.

În contextul diviziunilor create de crizele din ultimii ani, este clar că trebuie să avem o perspectivă care să includă nu doar opinia publică, ci și spațiul instituțional, care s-a dovedit de cele mai multe ori nepregătit pentru situațiile critice în care UE s-a aflat. Mai mult, trebuie să tindem spre o perspectivă nu doar generală ci și regională care să ofere un tablou mai amănunțit a ceea ce se petrece în spațiul comunitar. Aici studiul de față speră să aducă lumină, în privința modului în care opinia publică din România s-a raportat la criza refugiaților din Uniunea Europeană, care și-a atins cel mai critic punct în 2015.

Capitolul șase al lucrării este dedicat unui studiu empiric care dorește să reliefeze în ce măsură presa românească a prezentat subiectul criza refugiaților, care sunt temele asociate acestui subiect și modul în care subiectul criza refugiaților este încadrat de presa online. Prima secțiune este dedicată etapelor cercetării propriu-zise, cea de-a doua secțiune descrierii grilei de analiză, cea de-a trei secțiune este dedicată unei analize cu privire la vizibilitatea și proeminența știrilor despre criza refugiaților, cea de-a patra secțiune urmărește logica tematizării știrilor cu privire la criza refugiaților, iar ultima secțiune este dedicată unei analize cu privire la încadrarea mediatică a crizei refugiaților în presa online românească.

Ultimul capitol reunește atât concluzii cu privire la studiul empiric, cât și concluzii și recomandări generale.

Un rol important în discuțiile din spațiul public legate de migrație l-a avut mass-media. Fie că vorbim de presa scrisă sau de cea audiovizuală, fie că vorbim de presa online sau de cea tradițională, știrile cu privire la migrație au fost numeroase. Și presa din România s-a aliniat și a preluat subiectul criza refugiaților mai ales în perioada cea

mai dramatică, pe parcursul lunii septembrie 2015. Studiul de față a relevat un interes crescut per total pentru subiectul „criza refugiaților” în special în contextul numărului însemnat de migranți care au trecut ilegal granițele Uniunii Europene, atât pe mare cât și pe uscat, cu atât mai mult cu cât una din țările pe teritoriul căreia au intrat un număr foarte mare de migranți este vecină cu România, și anume Ungaria. În același timp, datele prezentate au arătat că odată cu organizarea de întâlniri oficiale la Bruxelles interesul față de subiect scade, deși articolele par să fie mai consistente. O creștere a interesului pe ultimul segment al lunii, care cuprinde și întâlnirile de la Bruxelles, poate fi, cel mai probabil, justificat de interesul crescut pentru tema „cotele obligatorii”.

Putem deduce aici deja o preferință pentru senzational, fie că este vorba despre situații extraordinare (ca numărul mare de migranți) sau politici controversate, cotele obligatorii. Argumentul este cu atât mai puternic cu cât subiectul crizei refugiaților, o criză în Uniunea Europeană, care se petrece într-un spațiu politico-geografic din care face parte și România, este mai degrabă tratat ca un subiect extern, îndepărtat, care se petrece independent de țara noastră.

Componența cu privire la tematizare arată că interesele naționale primează. Cea mai proeminentă temă este cea cu privire la „decizii luate și acțiuni implementate de statele membre”. Contextul vizibilității „deciziilor luate și acțiuni implementate de UE” fiind cel mai probabil strâns legată și de proeminența însemnată a temei „cote obligatorii”. Aici se pune problema modului în care România s-a poziționat, în calitate de stat membru, în luarea acestei decizii politice a Uniunii Europene și cât din energia acestor dispute s-a consumat pe plan național față de planul european, unde era important să se concentreze. O astfel de direcție poate fi o posibilă direcție de cercetare pentru viitor. În același timp, una dintre cel mai puțin vizibile teme a fost „războiul din Siria”, ceea ce întărește ideea că subiectul „criza refugiaților” nu a fost tratat într-un context mai larg, ci mai degrabă închistat în granițele naționale sau, cel mult, europene. Lipsa unei aprofundări a subiectului este cu atât mai vizibilă cu cât cel de-al treilea studiu arată că cel mai puțin vizibil cadraj este cel economic. Prezența cadrului economic este un indicator semnificativ cu privire la modalitatea în care un subiect este tratat de media. În acest studiu cel mai proeminent este cadrajul responsabilității

urmând mai degrabă o logică a identificării unor vinovați decât urmărirea unor consecințe directe sau o aplecare spre găsirea de soluții.

Astfel, dacă este să ne ghidăm după rezultatele obținute din studiile incluse în această lucrare, mass-media din România tratează subiectele legate de Uniunea Europeană ca pe ceva îndepărtat, un context din care România nu face parte. Se mizează mai mult pe relatarea unor evenimente senzaționale, punctuale, fără a se pune în discuție reconfigurarea politică a Uniunii Europene. Această imagine nu este una constructivă și nu va ajuta România să avanseze, întrucât se promovează o atitudine de izolare, a statului dat la o parte. O astfel de perspectivă nu poate cultiva decât o viziune, în cel mai bun caz, eurosceptică în cadrul opiniei publice. Un public care se va vedea nedreptățită de „marile puteri” și va dori salvarea „țării națiune”.

Știrile despre „criza refugiaților” din presa online românească nu trec în sfera introspectivă de analiză a acestui fenomen (lipsește editorialele pe această temă). Aici, desigur, putem avea în vedere mai multe cauze: politica editorială, încercarea de a păstra un ton obiectiv sau chiar preferințele publicului. Aspecte importante, care ar putea fi punctul de pornire al unor noi cercetări. Pe de altă parte, lipsa acestui demers introspectiv lasă goluri care pot fi populate în diverse feluri. În ultimul timp s-a discutat foarte mult despre așa numitele „știri false”. Ar fi interesant de urmărit acest fenomen și în spațiul public românesc. Un exemplu este și utilizarea unei sintagme care să desemneze fenomenul migrației din 2015. Dacă instituțiile europene au optat pentru sintagma „criza refugiaților”, sintagmă pe care am utilizat-o și pe parcursul prezentei lucrări, cel puțin în media românească s-au vehiculat sintagme precum „criza imigranților”, „invazia imigranților”, „invazia migranților”.

În final, presa online românească urmează, în acest caz al disputei cu privire la „criza refugiaților”, o aliniere inerțială la un subiect de primă pagină pentru toată Uniunea Europeană, ceea ce demonstrează, încă o dată, lipsa de interes pentru subiectele europene și acea perpetuă poziționarea a României ca outsider, într-un context european care este nu doar divizat de crizele interne, dar care astăzi visează la o Europă unită de mai multe viteze. În acest context o simplificare exagerată, decontextualizată, nu poate fi decât un deserviciu adus publicului, care nu va avea informația necesară pentru a înțelege efectele de durată, precum și României care se va

mulțumi doar cu statutul de stat membru al Uniunii Europene, fără a se implica activ în modelarea viitorului UE.

Așadar, rezultatele acestei lucrări sunt un bun punct de pornire pentru viitoare demersuri care să avanseze soluții mai complexe la problemele actuale și care să aibă în vedere și cercetarea opiniei publice.

BIBLIOGRAFIE:

- Bayat, A. (2013). The Arab Spring and its Surprises. *Development and Change*, 44(3), 587-601. <https://doi.org/10.1111/dech.12030>
- Benhabib, S. (2011, mai 10). The Arab Spring: Religion, revolution and the public sphere. Preluat în din <http://www.eurozine.com/articles/2011-05-10-benhabib-en.html>
- Bicchi, F. (2014). The Politics of Foreign Aid and the European Neighbourhood Policy Post-Arab Spring: 'More for More' or Less of the Same? *Mediterranean Politics*, 19(3), 318-332. <https://doi.org/10.1080/13629395.2014.959758>
- Börzel, T. A., & Hüllen, V. van. (2014). One voice, one message, but conflicting goals: cohesiveness and consistency in the European Neighbourhood Policy. *Journal of European Public Policy*, 21(7), 1033-1049. <https://doi.org/10.1080/13501763.2014.912147>
- Campante, F. R., & Chor, D. (2012). Why was the Arab World Poised for Revolution? Schooling, Economic Opportunities, and the Arab Spring. *The Journal of Economic Perspectives*, 26(2), 167-187. <https://doi.org/10.1257/jep.26.2.167>
- Comisia Europeană. (2015, decembrie 15). Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL amending Regulation No 562/2006 (EC) as regards the reinforcement of checks against relevant databases at external borders - COM(2015) 670 final 2015/0307 (COD).
- Consiliul European. (2015, aprilie 23). Timeline - response to migratory pressures - Consilium. Preluat în 7 noiembrie 2016, din

<http://www.consilium.europa.eu/en/policies/migratory-pressures/history-migratory-pressures/>

European Parliament Think Tank. (2016, mai 18). Referendums on EU issues - Think Tank. Preluat în 6 septembrie 2016, din [http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI\(2016\)582041](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2016)582041)

Follesdal, A., & Hix, S. (2006). Why There is a Democratic Deficit in the EU: A Response to Majone and Moravcsik. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 44(3), 533-562. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2006.00650.x>

Frontex. (2015). *Frontex Annual Risk Analysis 2015* (p. 72). Preluat în din http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2015.pdf

Gause III, F. G. (2011). Why Middle East Studies Missed the Arab Spring: The Myth of Authoritarian Stability. *Foreign Affairs*, 90(4), 81-90.

Glencross, A. (2015). Why a British referendum on EU membership will not solve the Europe question. *International Affairs*, 91(2), 303-317. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12236>

Hix, S. (2013). *Why the 2014 European Elections Matter: Ten Key Votes in the 2009-2013 European Parliament (2013:15epa) | Sieps* (The publication is part of SIEPS' research project „The political system of the European Union”). SIEPS. Preluat în din <http://www.sieps.se/en/publications/european-policy-analysis/why-the-2014-european-elections-matter-ten-key-votes-in-the>

- Hobolt, S. B., & de Vries, C. (2016a). Turning against the Union? The impact of the crisis on the Eurosceptic vote in the 2014 European Parliament elections. *Electoral Studies*. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2016.05.006>
- Hobolt, S. B., & de Vries, C. E. (2016b). Public Support for European Integration. *Annual Review of Political Science*, 19(1), 413-432. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-042214-044157>
- Hoffman, M., & Jamal, A. (2014). Religion in the Arab Spring: Between Two Competing Narratives. *The Journal of Politics*, 76(3), 593-606. <https://doi.org/10.1017/s0022381614000152>
- Howard, P. N., & Hussain, M. M. (2013). *Democracy's Fourth Wave? Digital Media and the Arab Spring*. Oxford University Press. Preluat în din <https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/117564/Democracy's%20Fourth%20Wave.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- IOM. (2015). *Mixed Migration Flows in the Mediterranean and Beyond. COMPILATION OF AVAILABLE DATA AND INFORMATION. REPORTING PERIOD 2015* (p. 21). Preluat în din <http://doe.iom.int/docs/Flows%20Compilation%202015%20Overview.pdf>
- IOM. (2016, noiembrie). IOM Displacement Tracking Matrix (DTM) - Europe. Preluat în 21 noiembrie 2016, din <http://migration.iom.int/europe/>
- Leconte, C. (2015). From pathology to mainstream phenomenon: Reviewing the Euroscepticism debate in research and theory. *International Political Science Review*, 36(3), 250-263. <https://doi.org/10.1177/0192512115576236>
- Malik, A. (2014, mai). *World Bank: The economics of the Arab Spring*. Document online, Oxford Centre for Islamic Studies & Department of International

- Development University of Oxford. Preluat în din
<http://siteresources.worldbank.org/INTMENA/Resources/ArabSpringPRESENTATION.pdf>
- Malik, A., & Awadallah, B. (2013). The Economics of the Arab Spring. *World Development*, 45, 296-313. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2012.12.015>
- Moore, E. (2016, ianuarie 5). Buffing up Greece's sovereign debt. *Financial Times*.
Preluat în din <http://www.ft.com/cms/s/0/ed3c3068-b3d4-11e5-8358-9a82b43f6b2f.html#axzz4JJjVXEZ>
- Moravcsik, A. (2003). *In Defense of the "Democratic Deficit": Reassessing Legitimacy in the European Union*. CES Working Paper, no. 92, 2003 (Working Paper) (p. 18). Preluat în din <http://aei.pitt.edu/9136/>
- Mudde, C. (2014). The Far Right and the European Elections. *Current History*, 113(761). Preluat în din https://works.bepress.com/cas_mudde/75/
- Mudde, C. (2015). *Populism in Europe: a primer*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Negroponete, J. D., & Greenstock, J. (2003, mai 8). Letter Greenstock and Negroponete to president of the Security Council, retrieved from the Iraq Inquiry. Preluat în din <http://www.iraqinquiry.org.uk/media/222821/2003-05-08-letter-greenstock-and-negroponete-to-president-of-the-security-council-untitled.pdf#search=Coalition%20Provisional%20Authority>
- Parlamentul European. (2016). *Schengen and the management of the EU's external borders* (p. 12). Preluat în din [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/581392/EPRS_BRI\(2016\)581392_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/581392/EPRS_BRI(2016)581392_EN.pdf)

- Spanje, J. van, & de Vreese, C. H. (2011). So what's wrong with the EU? Motivations underlying the Eurosceptic vote in the 2009 European elections. *European Union Politics*, 12(3), 405-429. <https://doi.org/10.1177/1465116511410750>
- Spiegel, P. (2016, aprilie 21). Greece's debt crisis looks familiar, but consequences may be worse. *Financial Times*. Preluat în din <http://www.ft.com/cms/s/0/e1c32fee-07ca-11e6-a623-b84d06a39ec2.html#axzz4JJjVXEZ>
- Stansfield, G. (2009). „What were the causes and consequences of Iraq's descent into violence after the initial invasion?” Submission to the Iraq Inquiry, Expert seminar, Kings College London, 10 November 2009. În *What were the causes and consequences of Iraq's descent into violence after the initial invasion?* Kings College London. Preluat în din https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjbpqK8J3OAhXpC8AKHZvJBgoQFgggMAE&url=http%3A%2F%2Fwww.iraqinquiry.org.uk%2Fmedia%2F95830%2F2009-11-10-Submission-Stansfield.pdf&usg=AFQjCNFmNhnDJr7yHn_hyxF_WK5RRFSmTA
- Stepan, A., & Linz, J. J. (2013). Democratization Theory and the “Arab Spring”. *Journal of Democracy*, 24(2), 15-30. <https://doi.org/10.1353/jod.2013.0032>
- Taggart, P. (2000). *Populism*. Philadelphia: Open University Press. Preluat în din <https://www.questia.com/library/119542266/populism>
- Trenz, H.-J., & Wilde, P. de. (2009). *Denouncing European Integration. Euroscepticism as reactive identity formation* (ARENA Working Paper No. 9). ARENA. Preluat în din <https://ideas.repec.org/p/erp/arenax/p0286.html>

- UNHCR, U. N. H. C. for R. (2015). UNHCR Refugees/Migrants Emergency Response - Mediterranean. Preluat în 4 septembrie 2016, din <http://data.unhcr.org/mediterranean/country.php?id=83>
- United Nations High Commissioner for Refugees. (2016). *UNHCR Global Trends 2015*. Preluat în din <http://www.unhcr.org/statistics/unherstats/576408cd7/unhcr-global-trends-2015.html>
- Vries, C. E. de, Edwards, E. E., & Tillman, E. R. (2010). Clarity of Responsibility Beyond the Pocketbook: How Political Institutions Condition EU Issue Voting. *Comparative Political Studies*, 10414010384373. <https://doi.org/10.1177/0010414010384373>
- Wesselink, E., & Boschma, R. (2016). European Neighbourhood Policy: History, Structure, and Implemented Policy Measures. *Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie*, n/a-n/a. <https://doi.org/10.1111/tesg.12207>
- Wodak, R., & Angouri, J. (2014). From Grexit to Grecovery: Euro/crisis discourses. *Discourse & Society*, 25(4), 417-423. <https://doi.org/10.1177/0957926514536967>